

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

Almási Tibor

**Képtől a betűig – az írástörténet
kezdetei**

**Jelen tananyag a Szegedi
Tudományegyetemen készült az Európai Unió
támogatásával.**

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZEGED, 2020

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A KÉPTŐL A BETŰIG

(PALEOGRÁFIA I. ÁLTALÁNOS PALEOGRÁFIA)

Tartalomjegyzék

1. A paleográfia fogalma és rendeltetése
2. A paleográfia vizsgálati területei
3. Általános paleográfia
4. A korai íráshasználat társadalmi közege
5. Az írás előzményei
6. A képírás
7. A fogalomírás
8. A szóírás
9. A szótagírás
10. A betűírás
11. Az ókori nagy hatású írásai
 - 11.1. Mezopotámia
 - 11.2. Egyiptom
12. Az európai írások eredete
 - 12.1. A görög írás
 - 12.2. A latin írás

Miről szól ez a lecke?

Ebből a leckéből megismerheti az írás kialakulásának folyamatát, illetve az írásfejlődés kezdeti lépéseit. Betekintést kap a különböző írástípusok sajátosságiba, illetve az ókori kelet írásbeliségébe. A lecke végén az európai íráshasználat kezdeteivel ismerkedhet meg.

Tanulási tipp

A lecke elsajátítása során készítsen felsorolásszerű vázlatot az egyes írástípusok sajátosságairól! A közös szempontok alapján az ismeretőjegyeket táblázatba is foglalhatja.

Ismeretei ellenőrzéséhez oldja meg a Tudásmérő feladatait!

*A lecke elolvasásához szükséges idő: 30 perc,
a feldolgozáshoz szükséges idő: 70 perc.*

1. A paleográfia fogalma és rendeltetése

A paleográfia fogalmát görög szó jelöli, amely a παλαιός (= palaios; 'régi') és a γράφειν (= graphein; 'írni') szavak összetételére megy vissza; **szó szerinti jelentése tehát 'régi írás'**. Kialakulás idején **erősen kötődött az oklevéltanhoz**, és sokáig annak körén belül kezelt történeti segédtudománynak számított. A XVII. század vége óta kritikai szempontú tudományos módszerekkel vizsgálták az oklevelek külső megjelenési formáit és tartalmát, amely eljárásban kiemelkedő figyelmet kapott az íráskép elemzése. A vizsgált iratok természetéből eredően **a paleográfia eleinte erősen latin irányultságú volt, ám a XIX-XX. század során ez az alapállás lényegesen megváltozott. Ma már a paleográfia érdekeltsége mindenféle nyelveken született régi írásforma kutatására kiterjed**, sőt, az egyes írássok tanulmányozásából szerzett ismeretek tanulságait általánosítva **újabbán azt is feladatának tekintik, hogy az írásnak mint jelrendszernek a fejlődéstörténetét vizsgálja, és annak általános összefüggéseit és szabályszerűségeit ugyancsak megállapítsa és leírja**. Ennek megfelelően a paleográfia mára több önálló tudományt egyidejűleg gyámolító segédtudománnyá vált, amely differenciált és specializált ismeretköröket ölel fel, ugyanakkor részismereteinek halmazait integrálni törekszik, s az írástörténet belső összefüggéseit, a kulturális impulzusok egymásra hatását is képessé vált feltárni és megvilágítani. Természetszerűleg **a paleográfiának folyamatosan meglévő jellemző vonása az a legegyszerűbb hétköznapi gyakorlati rendeltetés, hogy felhalmozott vizsgálati tapasztalatai révén a különböző korok aktuális kutatói képesek legyenek elolvasni és megérteni a régi korok írásával megörökített értesüléseket, illetve szövegeket**.

A paleográfia régi korok írásaival foglalkozó klasszikus (vagy valódi) történeti segédtudomány, amely nemcsak a történelemtudománynak, hanem a múltból fennmaradt régi írássok, emberi kéz által megörökített szövegek, kéziratos feljegyzések felhasználására szoruló más diszciplínáknak (irodalom-, nyelv-, régészettudomány, stb.) egyaránt a segítségére szolgál.

Az írástudomány és írástörténet összesített tudásbázisának áttekintését jól szolgálja:

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Portál:Írás>

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Portál:ÍrásCikkek>

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Írás>

2. A paleográfia vizsgálati területei

A tagolt ismeretköröket magában foglaló paleográfia belső differenciáltságában a szerint különülnek el a legfőbb területek, hogy az adott ismeretkör általában vonatkozik az írásra, mint információk felhalmozását és közvetítését szolgáló eszközre, mint jelrendszerre, avagy nem, hanem éppen sággel a paleográfiai ismeretek konkrétan és egyedi módon csak egy-egy írásra vonatkozó, arra érvényes tudást hordoznak és mozgósítanak. Az előbbi értelemben általános paleográfiáról, míg az utóbbiban speciális paleográfiáról beszélünk. Értelmszerően a speciális paleográfia óriási sokszínűséget jelent, nemcsak minden írásfajta külön-külön paleográfiája él egymás mellett, de ezeken belül is tagoltság érzékelhető az egyes korszakok, gyakran pedig az azonos írásfajta használók nyelvi elkülönültsége szerint is. Végletekben fogalmazva akár addig el lehet jutni a különböző írások specializálásában, hogy ahány író kéz, annyiféle paleográfiának van létjogosultsága, ám bator, az igazság ezzel szemben mégis inkább annak a kimondását kívánja meg, hogy ilyen gondolat legfeljebb a dolgozatjavítás keverseivel küzdő tanár fejében szokott megfordulni, mert az azonos írásfajta és korszakon belüli egyedi kézírások karakteres vonásainak észrevétele és meghatározása nem a paleográfia, hanem a grafológia vizsgálódási és megfigyelési körébe tartozik.

3. Általános paleográfia

Az általános paleográfia az írást jobbára nem közvetlen megjelenési formájában kutatja és elemzi, hanem olyan eszközként kezeli és beszél róla, amelyet egy-egy társadalom az információ megörökítésére, felhalmozására és közvetítésére alkalmasnak és hasznosnak talál, és használatával a jelzett célok értelmében nyilvánul meg. Megközelítései kiindulásban többnyire funkcionális szempontok állnak. Rendre azt igyekszik körüljárni, hogy miként lehet az adott jelzésrendszer, megörökítési technika, információközvetítési módszer révén rögzíteni, tárolni és továbbítani a tudást, illetve a különböző értesüléseket.

Az írás forradalmi változást jelentett az emberiség történetében. Az írást megelőző korban fizikai közelség, találkozás és érintkezés kellett ahhoz, hogy az ember elmondjon valamit

Az írás révén:

- az emberiség áttörte az ismeretátadás tér- és időbeli határait
- az ismeretközlés mennyiségi korlátai is meghaladhatókká váltak,
- túl lehetett lépni vele az emberi emlékezet kapacitásain.

E nagyfontosságú jelenséget, illetve társadalmi megnyilvánulást vizsgálja az általános paleográfia, nyomon követve, hogy hogyan tökéletesedett az ismereteit és értesüléseit az írás kódrendszerébe rejtjelező technikája az emberiségnek.

4. A korai íráshasználat társadalmi közege

Az írásfejlődés a különböző népeknél igen nagy változatosságot mutat. Különbség érzékelhető mind az íráshasználat megjelenésének idejében, mind pedig az alkalmazott korai írásrendszerek természetében. Annyi e két körülménytől függetlenül is nyilvánvaló, hogy **az írás megjelenését és elterjedését alapvetően meghatározzák a használatával élő közösség belső viszonyai, az adott társadalom működési rendje.** Megfigyelhető, hogy **az írás elsősorban a magasabb fokú szervezettséget elérő, a fennmaradásáról termelőmunkával, élelemtermeléssel gondoskodó, kollektív érdekek megtestesítésére és érvényesítésére képes, belső társadalmi kapcsolataiban tagolttá vált közösségek életben jutott korán jelentőséghez.** Itt merült fel erőteljesebben először a társadalmi működés adminisztrálásának, és a rendelkezésre álló erőforrások fölötti folyamatos kontrollnak az igénye, amelynek eszközéül az írás szolgált. Végző soron **megjelenésében és használatában az állam kiformalódási folyamatának egyik fontos, árulkodó ismérvét fedezzük fel. Az írást használó népek kiemelkedtek a természeti népek kezdetleges létviszonyai közül, és rendre az államiságnak kereteket teremtő civilizált társadalmak sorába jutottak.** Világukban jellemzően elkülönültek azok a csoportok, amelyek alapfeladatai közé számított az intellektuális tevékenység ellátása, s írástudókként – akár mint a hivatalnoki, akár mint a papi szervezet része – nélkülözhetetlen szolgálatára voltak a felső irányító hatalomnak. **Az írástudás megbecsült ismeret volt a hierarchikus szerveződésű társadalmakban, s tevékeny gyakorlói beavatottakként óvták jól kamatozó nagy értékű ismereteiket.**

Milyen tényezők segítették elő az írás kialakulását?

Soroljon fel legalább öt olyan jelölést, amelyet az írás előzményének, egyfajta korai írásformának tekinthetünk!

5. Az írás előzményei

A paleográfia bizonytalanul megválaszolható kérdése, hogy hol kezdődik az írás, atörténelem milyen fennmaradt első emlékeire lehet írásként tekinteni. Ha az írást a tér és az idő korlátain túllépni képes gondolatközvetítő eszközként kezeljük, s az ismétlődő grafikai jelek használatának elvárását nagyvonalúan értelmezzük, akkor igen változatos lehetőségek nyílnak az előzmények keresésében. Húszezer éves távlatban felvetődnek például a **barlangrajzok, amelyek nyilvánvalóan gondolatközlés céljával készültek**. A tulajdonvédelem kezdetleges megoldásaként a **birtoikosok tulajdonjelekkel látták el javaikat**; így állataik bőrébe tüzes billogot nyomtak, amely alapján bárki „kiolvashatta”, hogy kié az a jószág. A követek pálcájára, **az ún. hírnökbotra emlékeztető jeleket véstek**, részint, hogy a kiküldött ne felejtse el semmi elintéznivalót, részint pedig, ha a bevéselt jel tartalmát a fogadó környezetben is ismerték, közvetlen üzenetül. **Szerződéses, üzleti megállapodások, tartozások számszerű adatainak megörökítésére és nyilvántartására rovásfát vagy rováspálcát használtak**, amelyen a bevéselt jelek száma szolgálta az adatrögzítést. E **tárgyírásnak** nevezett gondolat- /ismeret- /adat-megörökítési forma sajátos változatát jelentette **az inkák által használt csomóírás (kipu)**, ahol egy főzsinórról lecsüngő oldalzsinórok a maguk színével, továbbá a rajtuk elhelyezett csomók számával, formájával és sűrűségével ugyancsak a valóság különböző szegmenseire vonatkozó – alapvetően számszerű – információkat örökítették meg.

6. A képírás

Már a barlangrajzok esetében megfigyelhető, hogy közülük a legkésőbbi időszakban keletkezett emlékek erősen stilizált, leegyszerűsített ábrázolást követnek. Szakszóval a **képírást piktográfiának, a benne előforduló képjeleket pedig piktogrammáknak nevezük**. A közlésre szánt gondolat megörökítése ez esetben úgy történik, hogy **néhány jellel lerajzolják a valóság azon szegmenseit**, amelyekről a közvetítendő információtartalom vonatkozik. **Az ismeretközvetítés e formájának egyik gyengeségét a pontatlan tartalomjelölés okozza**. A hullámvonalak által felidézett vízről nem lehet pontosan tudni, hogy az ott pocsolyát, eret, patakot, folyamot vagy tengert akar-e jelölni. Abban a tekintetben viszont éppen túl konkrétak a piktográfia jelei, hogy **csaknem megjelölhetetlenek általa a valóság kapcsolódó elvont tartalmi, mert konkrétan képtelenség lerajzolni azokat**. A hőség, az aszály, a járvány, az éhínség, a drágaság mintájára tömegével lehet sorolni az olyan fogalmakat, amelyeket bajosan lehet a képírásban megjeleníteni. Ugyanakkor azt is **fontos megjegyezni, hogy a képírás megértése nem kötődik nyelvhez**. Bárki, bármikor kísérletezhet az íráskészítők nyelvének ismerete nélkül a leírt üzenet megfejtésével; fantáziával és némi szerencsével, akár közel is járhat egy-egy „olvasat” a lejegyzők közlési szándékához.

Jegyezze meg az új szakkifejezéseket!

képirás: piktográfia

képjel: piktogramma

Milyen jeleket ismer fel a képen? Milyen jelentéseket társítana hozzájuk?

7. A fogalomírás

A képirás egyik nehézségének, az elvont dolgok megjeleníthetetlenségének orvoslására a fogalomírás tett kísérletet. **A jelhasználat olyan megengedő irányt vett, hogy az egyes jeleket nem kizárólag a maguk konkrét jelentésében volt szabad csak értelmezni, hanem elfogadottnak számított, ha a jelölt dologhoz kötődő elvont tartalmak is beleszámitottak az adott jel jelentéstartalmába. Az írás eme formáját szakszóval ideográfiának nevezzük, míg a fogalomjelekre az ideogramma kifejezés használatos.** A fogalomírásban a Nap egyszerre jelölhetett égitestet, világosságot, napszakot és meleget is, de ez utóbbi jelentés révén rajzolata immár akár a láz képzetét is felidézhetette. Egy fegyver képjével háborút, erőszakot, gyilkolást és halált egyaránt meg lehetett jeleníteni. Ismét megjegyezhető viszont, hogy **a fogalomírás gondolatközlésének megértése sem kívánja az íráskészítők nyelvének ismeretét.** Miután a jel alapvetően a világ valamilyen lerajzolt szegmensére vagy ahhoz kapcsolódó fogalomtartalmakra utal, így a jelentést nyelvtől függetlenül közvetlenül képes lehet megtalálni vagy kitalálni az írás bármelyik vizsgálója.

Jegyezze meg az új szakkifejezéseket!

fogalomírás: ideográfia

fogalomjel: ideogramma

Milyen nehézségekkel jár a fogalomírás megértése?

A képjelek csalhatatlan bizonyosságú egyértelműségének hiánya ugyancsak ösztönzést adott olyan javító próbálkozásoknak, amelyek e nehézség kiküszöbölését célozták. Hogy megszűnjék az a körüli tanácstalanság, hogy sok lehetőség közül a jel melyik jelentése érvényes az adott gondolatközlés esetében, legegyszerűbben azzal lehetett segíteni, ha a használt jelek számának gyarapításával **a különböző jelentésekben különböző jeleket használnak**. A probléma kezelésének végtelenségig vihető megoldása azt a lehetőséget veti fel, hogy **ahány szóval elkülönítjük a valóság eltérő dolgait, annyi jel használatával örökítsük meg – rajzoljuk le – azok tartalmát az írásban is**. Belátható, hogy **e fejlődésirány roppant módon megszorítja az írás során alkalmazható jeleket, amelyek így mint szójelek, logogrammak értelmezendők**. Az írás e típusát szóírásnak, logográfiának nevezzük. Mai, megszokott írásunk kialakulásában **e fejlődési fázishoz köthetők a legdöntőbb változások**. Ezekből kettőt érdemes hangsúlyozni, nevezetesen, hogy **az írás mindinkább megtanulandó ismeretté válik**, illetve, hogy **egyre erősebben a nyelv ismeretéhez kötődik**.

1/ Azt, hogy melyik jel pontosan minek a jelölésére szolgál, az egyáltalán nem magától értetődő, hanem közmegállapodástól, konvenciótól függő dolog. Meg kell tanulni, **meg kell ismerni előbb a jeleket, s ha már tudjuk, hogy mi az egyiknek és mi a másiknak a pontos jelentése, akkor rendelkezünk a leírt szöveg megértésének a képességével**. Az íráshoz és az olvasáshoz innentől kezdve **a megtanulás kényszere kapcsolódik**, ami fáradságos folyamatot jelent, minthogy itt több száz helyett **akár több ezer vagy éppen többtízezer jel lehetséges jel-előfordulása merül fel**.

2/ Még nagyobb jelentőségű újdonsága a szóírásnak, **hogy egy-egy jelhez immár nem egyszerűen csak egy jelentés társul, hanem mert az általa jelölt egyetlen dolgot mindig ugyanazon néven nevezünk meg, ezáltal a jel minden esetben a használt szó hangtestét, hangsorát is egyidejűleg felidézi**. Jel és jelentés kétoldalú kapcsolata helyett immár egy olyan, háromszöggel leírható viszonyrendszerrel beszélhetünk, ahol **a jel összeköttetésben áll egyrészt a jelentéssel, másrészt az azt szóba öntő hangsorral is**, de ugyancsak **fennáll az összeköttetése a jelentésnek – mint valóságtartalomnak – a megnevezésére használt szóval is**. E változás legfontosabb következménye, hogy **az írás mindinkább nyelvhez kötötté válik, és a továbbiakban grafikai jeleit egyre kevésbé lehet pusztán a valóság rajzolataként kezelni és értelmezni**.

9. A szótagírás

A szóírásban rejlő újítási lehetőség horderejét szótagírás teszi megfoghatóvá. A szóírás és a szótagírás kiindulása lényegében egybeesik, hiszen minden nyelv tekintélyes arányban használ egy szótagból álló szavakat, amelyek szójelekkel természetesen megjeleníthetők. E szójelek is egyszerre képviselik a dolgok lerajzolt képét, illetve hozzájuk kapcsolódik egy hangtest is a lerajzolt tartalom nevének kimondásaként. E kettősség olyan megoldás előtt nyit utat, hogy **a nehezen lerajzolható, több szótagú elnevezéssel illetett fogalmak neve szótagelemekre bontható, és ha ezek a szótagok máskülönben olyan egy szótagú szavakként is felfoghatók, amelyeknek önálló szójel formájuk létezik, akkor e jeleket egymásután elhelyezve, a bennük rejlő hangtartalom összeolvasásával hangsorként el lehet jutni az addig képjellel vagy szójellel leíratlan, vagy nehezen leírható szavak megjelenítéséig. Itt már nem a rajz, hanem a hangcsoport az érdekes, azon keresztül ruházzuk fel tartalommal az írás grafikai jeleit.** Ezekben a helyzetekben a szótagjelek összefonódása az eredeti lerajzolt tartalmi jelentéssel teljesen megszűnt, s **az írás a fonetizálás – a hangalakra utalás – elvét követve új alapot talált magának. A szótag-jeleket mint hangtestet felidéző írásjeleket fonogramoknak nevezzük. A fonetizálás elvének érvényesülése leegyszerűsítette az írást, mert a szavakat elsősorban hangok és hangcsoportok sorozataként felfogva, néhány tucat jel segítségével valamennyit le lehet írni, ez pedig sokkal egyszerűbb eljárás, mint szavanként külön-külön beláthatatlan sokaságú grafikai jelet megtanulni.**

10. A betűírás

A betűírás a szótagírásban rejlő új lehetőségek teljes kiaknázásával született meg, és a legfejlettebb írásrendszernek tekinthető. Miután a szavakat egyes hangokra, fonémákra bontja, **a szavak beszédbeli hangtestének visszaadására építi fel a gondolatközlést, és megszünteti a közvetlen összefonódást a szavakban kifejeződő jelentéstartalommal. A legkisebb elkülönülő alapelemeket hangjel értelemben fonémának, grafikai írásjel értelemben pedig grafémáknak nevezzük.** A jelek ebben az írástípusban mindig hangokat jelölnek, és tökéletesen érdektelenné válik, hogy egy-egy jel korábban a valóság milyen elemét próbálta képileg megjeleníteni. Az írástípus kialakulási szakaszának jellemző törekvése, hogy **a hasonló hangok jelölésére azonos jeleket kezdtek alkalmazni, ami együtt járt az addigi jelkészlet szűkülésével.**

Új fogalmak:

szótag-jel: fonogram

hangjel: fonéma

grafikai írásjel: graféma

11. Az ókori Kelet nagy hatású írásai

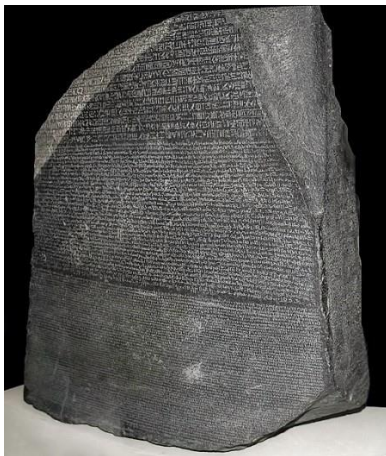
Az írástörténet hozzávetőleg 400-féle írást különít el, amelyek változatos természetűek a kialakulás ideje és körülményei, a használók táborának nagysága és nyelvi hovatartozása, az írásrendszer jellege, nemkülönben pedig az írásszabályok és írástechnika tekintetében is. Tanulmányozásuk kapcsán **alapvető kérdés, hogy milyen egymásra hatások befolyásolták logikájukat, gyakorlatukat és jellegük formálódását.** Az írástörténet korai fázisában teret nyert írások jellemző vonása, hogy vegyes rendszerűek, azaz egyszerre őrzik más-más arányban a képirás, a fogalomírás, a szóírás, illetve a szótagírás tapasztalatát és hagyományait, olykor pedig az is előfordul, hogy már a hangjelölő igyekezet viszi egy-egy írásjegyüket a betű jelleg közelébe. E nagy régiségű írások jó része mára teljesen kiveszett, és azok halmaza is számottevő, amelyek megfejtetlenek, így az általuk megörökített gondolatok és ismeretek hozzáférhetetlenek a mai ember számára. Az alábbiakban három nagy jelentőségű írásról esik szó, amelyek az ókori Közel-Kelet kiteljesedett civilizációjának alkotta részét, illetve gyakorolt ösztönző hatást környezetében az íráshasználat elterjedésére

11.1. Mezopotámia

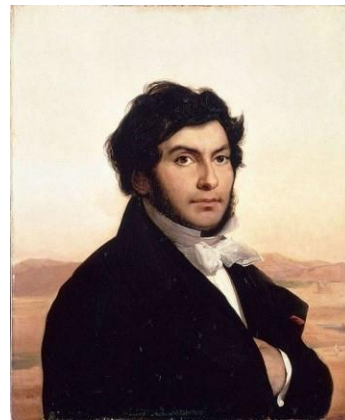
Mezopotámia területén a legrégebb írás a Kr. e. IV. évezred utolsó harmadában alakult ki a suméroknak köszönhetően. Használata elsősorban gazdasági nyilvántartás céljával Uruk városban tűnt fel. Ezt az írást ékírás névvel illetjük, mert a nádból készült íróeszköz (*stilus*) háromszög alakú fejtége a nedves agyagban ék alakú lenyomatot hagyott. Eleinte egyébként nem ezzel a módszerrel, hanem karcolással vitték fel a jelek rajzolatát az agyagba. Az ékírás először képjeleket használt, de azok hamar fogalomjelekké váltak, majd a sumér fogalomírás szóírássá alakult, és mert e nyelvben gyakran fordultak elő egy szótagú szótövek, kevert, szó- és hangalakra utaló szótagírás fejlődött belőle. Az ékírásos szövegmélekek legnagyobb része agyagtáblákon maradt fenn. Az ókori Kelet irodalmi emlékei sorában **kiemelkedő jelentősége van az ékírásos agyagtáblákon fennmaradt Gilgames-eposznak.** Ékírásos történelmi forrás gyanánt a babiloni uralkodó, Hammurapi 3800 évvel ezelőtt keletkezett kővésetes törvényoszlopa közismert.

11.2. Egyiptom

Az ókori Egyiptom és az írás összefüggésében mindenkinek kézenfekvően a hieroglifák jutnak eszébe, jobbra anélkül, hogy tisztában lenne a kifejezés árnyalásának szükségességével. Pedig az ókori Egyiptomban az írásnak három változata alakult ki. A hieroglifa szó jelentése 'szent véset', ami arra utal, hogy a hieroglif írás az ünnepélyes díszírás formája, amelyet kitüntetett fontosságú feliratokon, többnyire kőbe, illetve fába vésve használtak, s papiruszon csak kivételes esetben alkalmaztak (ilyen eset például a fáraósírba helyezett **Halottak Könyve**). Ez az írás szépen kidolgozott, a valóságosság igyekezetével kimunkált jeleket mutatott, noha jellemzően véséssel állították elő azokat. A hétköznapi élet egyszerű feljegyzései az úgynevezett **hieratikus ('papi')** kézírással készültek, amelynek jelei ugyan emlékeztettek a hieroglifákra, de kevésbé voltak képszerűek, elnagyolt, stilizált, leegyszerűsített vonalakat mutattak. A hieratikus írást papiruszon alkalmazták, íróeszköz gyanánt pedig vagy a toll, vagy az ecset fordult elő. Az ókori Egyiptom történetének utolsó szakaszában, a Kr. e. VII. században tovább egyszerűsödött az írás az úgynevezett **démotikus ('népi')** írás feltűnésével. [Lásd bővebben és ábrával: [Egyiptomi írás – Wikipédia](#)] Az írást a Napóleon egyiptomi hadjárata során 1799-ben előkerült **rosette-i kő feliratainak tanulmányozásával 1822-ben fejtette meg a híres francia nyelvész és orientalista, Jean François Champollion.**

A rosette-i kő

Jean-Francois Champollion

Fontos fogalmak:

hieroglif írás

hieratikus írás

démotikus írás

Tevékenység:

Készítsen összefoglaló táblázatot az eddig megismert írástípusokról, illetve azok sajátosságairól! Jegyezze fel az egyes írástípusok előnyeit, hátrányait és felhasználhatóságuk lehetőségét, illetve korlátait is!

12. Az európai írások eredete

Az ókor és a középkor európai betűírásainak története szempontjából meghatározó jelentősége van annak a körülménynek, hogy a Kr. e. I. évezred első harmadában a görögök megismerték és átvették a föníciaiak hangjelölő betűírását. Teljesen nem zárható ki az sem, hogy az ógörög írás kialakulása ugariti eredetű közvetett impulzusokból is táplálkozhatott, ám a megőrzött hagyomány, valamint több írástörténeti érv és megfontolás is a föníciai átvétel ténye mellett szól.

12.1. A görög írás

A ma ismert ógörög ábécé keletkezéséről görög mítosz mellett Hérodotosz is megemlékezik. A történet szerint a föníciai Türosz királyának, Agénórnak a fia, Kadmosz Hellászba jött, ott megalapította Théba városát, és a kíséretét alkotó föníciaiak révén sok más ismeret mellett az írás tudására is megtanította a helléneket. E közlés valóság alapját több megfontolás is igazolja. **A görög betűk neve megegyezik a föníciai betűelnevezésekkel**, a nélkül azonban, hogy a betűket jelölő föníciai szójelentések bármi értelmet hordoznának a görögben. **A görög betűformák korai írásleleteik esetében feltűnő közelséget mutatnak a korszak föníciai írásemlékeinek betűalakjaihoz.** Ráadásul a görög ábécé betűsorrendje is jól felismerhetően követi az eredeti föníciait. Eleinte a görögök az írás jobbról balra haladó irányában sem tértek el a föníciaiaktól. Ez látható a legrégebb görögbetűs feliratot őrző, a Krisztus előtti hétszáz éves években fennmaradt, úgynevezett Dipylon-kancsón is.

A görögök a föníciai betűkészletből 16-ot vettek át eredeti mássalhangzó-jelölő szerepükben, míg a fennmaradó 6-ot, amelyek adott formában nem voltak jelen a görög hangzók sorában, magánhangzó-jelölésre használták. Alkottak továbbá 4 új betűt az *ó* hang (Ω), továbbá a *ph* (Φ), *kh* (X), és *psz* (Ψ) betűpárok jelölésére. Ezáltal a görög ábécé betűjeleinek száma elvben 26-ra bővült, ám mert röviddel ezután kikopott 2 betű (digamma, koppa), így végül 24 betűsként rögzült az ógörög betűkészlet. [Lásd bővebben és táblázattal: [Görög ábécé – Wikipédia](#)]. Az ógörög írás hangjelölő betűírásként mássalhangzók és magánhangzók jelölésére egyaránt alkalmas volt.

12.2. A latin írás

Itália történetének nagyra hivatott települése, **Róma történelmében a Kr. e. VII. század körül jelentkezett az önálló íráshasználat**, betűírás formájában. A latin írás eredetére az etruszkok írása volt a legnagyobb hatással, amelyekre későbbi latin betűs megjelenésük is erősen emlékeztet.

A latin 22 hangot – mással- és magánhangzókat egyaránt – jelölő betűinek alapkészlete a köztársaság korában fokozatosan tisztult le és szilárdult meg. Az ókori latin írás betűállománya a következő két évezred folyamán a használók körének bővülésével rendre újabb és újabb betűkkel egészült ki, igazodva a betűírásban megjelenített nyelvek mind változatosabb hangkészletéhez. A latin betűírás térhódítása az ókori Nyugat-római Birodalom bukását követően több összetevőből eredően mindvégig töretlen volt.

[Lásd bővebben: [Latin ábécé – Wikipédia](#) ; továbbá táblázatokban: [Latin eredetű ábécék – Wikipédia](#)].

Miről szólt ez a lecke?

Ebből a leckéből megismerhette:

- a paleográfia fogalmát és kutatási területét
- az írás jelentőségét és az írás kialakulásának folyamatát
- az írásfejlődés folyamatát az egyszerű tárgyírásoktól a képíráson át a ma is általánosan elterjedt latin írásig.

A leckéhez tartozó feladatlapok nemcsak ismeretei tesztelésére, hanem azok bővítésére és információkereső képességei fejlesztésére is szolgálnak.